XOSIYAT RUSTAMOVA LIRIKASIDA FALSAFIY MUSHOHADA

Iminova Saodatxon Ilxomjon qizi
“University of economics and pedagogy” NOTM, Andijon

Annotatsiya. Maqolada istiqlol davri shoirasi Xosiyat Rustamova ijodi zamonaviy o'zbek she'riyatining umumiy tamoyillari – ko'ngil lirikasining yetakchiligi, lirik qahramonning shaxsiy ovozi, falsafiy mushohada va ramziy tafakkur fonida tahlil qilinadi. Shoira lirikasidagi hayot va o'lim, o'zlikni anglash, yolg'izlik, she'r va shoir taqdiri kabi mavzular, yurak, ko'z yoshi, osmon va qanot singari timsollar hamda turkum va savol-javob shaklidagi kompozitsion usullar yoritiladi.

Kalit so'zlar: Xosiyat Rustamova, zamonaviy she'riyat, ko'ngil lirikasi, lirik qahramon, falsafiy lirika, hayot va o'lim, yolg'izlik, timsol, turkum, ritorik so'roq.

Istiqlol davri o'zbek she'riyati shakl, mazmun va badiiy tasvirda yangilanish bosqichini boshdan kechirmoqda. Bu davrda lirik qahramonning shaxsiy, samimiy ovozi kuchaydi, ijtimoiy mavzulardan ko'ra inson ichki dunyosi – ko'ngil lirikasi yetakchi o'ringa chiqdi. Mustaqillikning ilk yillaridan bugungacha ijod qilayotgan shoiralar orasida Xosiyat Rustamova o'ziga xos individuallik bilan ajralib turadi: tadqiqotchilar bu avlod shoiralari ijod va talqinda yangiliklar yarata olganini ta'kidlaydi.[3.B.170].

Xosiyat Rustamova 1971-yilda Namangan viloyatida tug'ilgan. Uning "Osmondagi uy", "Najot", "Rido", "Devor" kabi to'plamlari kitobxonlar e'tiborini qozongan; she'rlari ko'plab xorijiy tillarga tarjima qilingan, o'zi esa "Shuhrat" medali bilan taqdirlangan. Italiya matbuotida chop etilgan esseda shoira O'zbekistonning eng ta'sirchan va ko'p tillarga tarjima qilingan she'riy ovozlaridan biri sifatida baholangan.

Zamonaviy she'riyatda shakl tanlovi qat'iy qoidaga emas, she'rning ichki ohangi va mazmuniga bo'ysunmoqda. Xosiyat Rustamova ijodida bu tamoyil kompozitsiyada yaqqol ko'rinadi.

Birinchidan, shoira she'rlarni ko'pincha turkum shaklida beradi: sarlavhasiz, yulduzcha bilan ajratilgan qisqa she'rlar bir-birini to'ldirib, yaxlit lirik kechinma hosil qiladi. Har bir she'r alohida holat yoki o'yni ifodalasa-da, turkum butun holida lirik qahramon ruhiy holatining rivojini ko'rsatadi. Bu usul Zebo Mirzo lirikasidagi kabi hissiyotdan mushohadaga sari harakatni ta'minlaydi.

Ikkinchidan, shoira she'rlarida ritorik so'roq va o'z-o'ziga murojaat muhim o'rin tutadi. Lirik qahramon o'tgan kunlari, qilgan ishlari, hayotning ma'nosi haqida o'zidan so'raydi; savollar ko'pincha javobsiz qoladi. Shu tariqa she'r monologdan ichki dialogga aylanadi va o'quvchini ham mushohadaga tortadi.

Uchinchidan, Rustamova boshqa shoir bilan suhbat shaklidagi she'rlar ham yaratgan. "Marina Svetayeva bilan yolg'iz" turkumida lirik qahramon rus shoirasi bilan go'yo yuzma-yuz suhbatlashib, she'r o'limdan keyin ham qadrini saqlaydimi, degan savol atrofida o'ylaydi. Bu jahon adabiyoti bilan ijodiy muloqotning zamonaviy o'zbek she'riyatidagi yorqin namunasi.

Xosiyat Rustamova ishq, ichki kechinmalar, hayot va o'lim haqida yozadi. [2]. Zebo Mirzo lirikasida ishq yetakchi mavzu bo'lsa, Rustamova ijodida falsafiy-ekzistensial savollar oldingi o'ringa chiqadi: inson umri qanday o'tdi, u munosib yashadimi, o'limdan keyin nima qoladi.

Shoira lirik qahramoni o'zini doimiy sinovdan o'tkazadi. U o'tmishdagi xatolarini, o'z kimligini, aybdorlik tuyg'usini teran mushohada qiladi. Bu o'z-o'zini taftish qilish an'anaviy tasavvufiy "nafsni taftish" g'oyasiga yaqin bo'lsa-da, zamonaviy inson ruhiyati orqali beriladi: lirik qahramon kundalik hayotning bir xilligidan charchagan, ruhiy tushkunlik va iztirobni yashirmaydi.

Yolg'izlik mavzusi ham shoira ijodida muhim o'rin tutadi. Lirik qahramon ko'pincha o'z yuragini yagona hamroh deb biladi. Bu holat zamonaviy ayollar lirikasidagi umumiy tamoyil – ayol ovozining ichkariga, ko'ngil olamiga yo'nalishi bilan uyg'un. Italiya matbuotidagi esse mualliflari ham shoira she'rlarida inson qalbining iztirob va tuyg'ulari yuksak badiiy mahorat bilan ifodalanganini ta'kidlaydi.

Shoir va she'r taqdiri Rustamova ijodining yana bir o'ziga xos mavzusi. Marina Svetayeva bilan xayoliy suhbatda lirik qahramon so'zning abadiyligi, ijodkor qismati haqida o'ylaydi. Shu jihatdan shoira lirikasi shaxsiy kechinmadan umuminsoniy savollarga ko'tariladi.

Xosiyat Rustamova lirikasida ham, Zebo Mirzo ijodidagi kabi, o'zaro bog'liq timsollar tizimi shakllangan. Biroq ularning yo'nalishi boshqacha: Zebo Mirzoda yomg'ir va nur ruhiy poklanishni ifodalasa, Rustamovada timsollar ko'proq erkinlik va qismat o'rtasidagi ziddiyatni ochadi.

Osmon, qanot va parvoz. Bu timsollar lirik qahramonning kundalik hayot tor doirasidan chiqishga, yuksalishga intilishini ifodalaydi. Shoiraning ilk to'plami "Osmondagi uy" deb nomlangani ham bejiz emas: osmon – qalbning asl makoni, orzu qilingan erkinlik ramzi.

Yer, tuproq va dunyo. Osmonga qarama-qarshi qo'yilgan bu timsollar insonning foniyligini, o'limni eslatadi. Osmon va yer o'rtasidagi tazod shoira lirikasining asosiy badiiy ziddiyatini tashkil etadi: inson ruhi parvozga intiladi, tanasi esa tuproqqa tortiladi.

Yurak va ko'z yoshi. Ichki kechinmani ifodalovchi bu timsollar shoira she'rlarining hissiy markazi hisoblanadi.[1] Italiya matbuotidagi esse sarlavhasi "Ko'z yoshlar sig'maydi jamadonimga" ham shoira tasvir tizimida ko'z yoshining qanchalik muhim ekanini ko'rsatadi.

Yozuv stoli va nur. Ijod jarayoni bilan bog'liq bu timsollar shoir va she'r mavzusini moddiy obrazlarga ko'chiradi. Shu tarzda Rustamova mavhum falsafiy savollarni aniq, ko'z oldiga keladigan tasvirlar orqali beradi.

Xosiyat Rustamova ijodi zamonaviy o'zbek she'riyatining asosiy tamoyillarini o'ziga xos tarzda namoyon etadi. Birinchidan, kompozitsiyada shoira turkum, ritorik so'roq va boshqa shoir bilan suhbat shakllaridan foydalanib, she'rni ichki dialogga aylantiradi. Ikkinchidan, mazmunda hayot va o'lim, o'zlikni anglash, yolg'izlik, shoir qismati kabi falsafiy-ekzistensial savollar yetakchilik qiladi. Uchinchidan, badiiy tasvirda osmon va yer, qanot va tuproq, yurak va ko'z yoshi timsollari ruh erkinligi bilan inson foniyligi o'rtasidagi ziddiyatni ochadi.

Zebo Mirzo bilan qiyoslaganda, ikki shoira ham ko'ngil lirikasi yo'nalishiga mansub, ikkalasi ham shaxsiy kechinmadan umuminsoniy mushohadaga ko'tariladi. Farq shundaki, Zebo Mirzo ishqni ilohiy mohiyatga yuksaltirsa, Xosiyat Rustamova inson borlig'ining mohiyati haqidagi savollarni oldinga suradi. Bu ikki yo'nalish zamonaviy o'zbek ayollar she'riyatining rang-barangligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Ahmedova Z. O'zbek shoirasi ijodi Italiya matbuotida yoritildi // "Dunyo" axborot agentligi. — 2026-yil 27-avgust. Maqola
2. Khosiyat Rustamova: biografiya va she'rlar (ingliz tilidagi tarjimalar) // Ziyouz.uz. Sahifa
3. Sabirova Z.Z. She'riyatda poetik obrazning badiiy-estetik vazifasi // O'zbekistonda xorijiy tillar. — 2022. — № 1 (42). — B. 170. DOI: 10.36078/1649689617. PDF